

Brieven uit Noord-Brabant door Erica (pseudoniem van Michel Jan van de Berg), oorspronkelijke weergave in de Gelderlander van 1 november 1908. Taalkundige bewerkingen en aanvullende toelichting in tekst (cursief) en beeld door Frank Geenen.

Kermis

Het is kermis geweest! Dat wil zeggen, de dagen zijn voorbij, waarop onder het genot van bier en mik (*brood van roggemeel*) en kermenaojje (*karbonade*) de kermis van voorheen herdacht wordt. Want het is gedaan met onze eigenlijke kermis, zoals met de meeste in deze streken. Ze is vervallen en van al haar vroegere glorie rest ons niets meer dan wat zatte boeren en borrels met „bruk” (*kandijsuiker*).

Ik ben een hevige vijand van alle drink- en slemp- en zuippartijen, van alle uitingen van baldadigheid en nog ergere dingen, en toch wilde ik wel dat we onze oude kermis terug hadden.

Dat waren nog eens dagen. Maanden en maanden werd gespaard om kermis te kunnen houden. Tegenwoordig toch doe je met enige stuivers al veel, maar een vijftien jaar terug deed je met enige guldens niets. Geldverkwisting!? Nu daarover straks wel een woordje.

Dus zoals ik zei, er werd gepot en tegen dat de mooie dagen kwamen, ging men met de toebereidselen (*voorbereidingen*) beginnen. Deze toebereidselen waren van zeer uiteenlopende aard al naar degene die ze maakte. Moeder en dochter hanteerden bezem en witkwast en bakten mik (*brood*) en gingen met een wasmand op de kruiwagen naar slager en winkelier, want met de kermis moest en moet er skonne, dikke vette soep op tafel komen. De lezer weet toch dat alles wat dik en vet is, in goeden reuk staat in de omstreken van Uden en Veghel.

Vader liet zijn oog gaan over erf en stal en harkte hier en daar wat aan en raapte een strooike op en dacht met vreze aan den komende zondagmorgen, als hij zijn kroost een kermisuitzakking (*kermisgeld*) zou moeten geven. En het kroost? Hannes en Tinus zijn afgelopen zondag „op fertuin” uitgeweest. Dat wil zeggen, dat ze iets opgeschommeld hebben, hetwelk gedost in kalminken (*zwarte wollen stof*) rok en muts met poffer en neuzik (*omslagdoek*), door hen op de met smart verbeiden (*verwachtte*) dag ten dans zal gevoerd worden.

Vrouw in Brabantse klederdracht met neepjemuts

Hier wil ik even van de gelegenheid gebruik maken om een belofte te vervullen in mijn voorlaatsten brief gedaan. Je herinnert zich misschien, dat ik toen mijn vriendinnetje Klazien (*Klazien van der Wijst, gehuwd met Jacobus Klerks was de buurvrouw van de schrijver toen hij op kamers inwoonde op Lendersgat 1, nu café De Riethoeve*) een neuzik heb omgeslagen. Welnu, heb je wel ooit zo'n ouderwets gekleed moedertje met neepjesmuts (*vrouwenploomuts*) en bontgekleurden omslagdoek naar de kerk zien gaan? Denk je nu zo'n omslagdoek, gevouwen als die van een appelkoopvrouw en je hebt een neuzik. De neuzik was eertijds een noodzakelijk kledingstuk om kermis te houden en ik heb menige oude boerin met trots horen zeggen dat zij in haar jonge tijd de skonste neuzik had, maar ook is het me gebeurd, dat een arm vrouwke me vertelde, dat ze wel eens geen kermis had kunnen houden, omdat ze geen neuzik had en ik begreep, dat dit het meisje van toen hard moet gevallen zijn. Wat Hanneke en Martina dus doen weten we. Ze zoeken rok, japon en poffer en neuzik bij elkaar. En ten leste kunnen ze zingen; De lang gewenste dag is eindelijk verschenen.

Er ligt iets feestelijks over het dorp. Wel zijn de kramen nog dicht en neemt het blok voor koekbakkers een afwachtende houding aan, maar straks als de hoogmis uit is, dan zal het losgaan! Dan gaan we eerst naar Trui (*De herberg van Trui (Geertrude) van Veghel-van der Sanden in de oude boerderij tegenover het huidige café Smook*) .

De aanbouw aan de boerderij fungeerde jarenlang als herberg.

Heb je wel gemerkt dat de gewone borrelglaasjes opgeruimd zijn? Met de kermis drinken we uit bakskes. Ze lijken wel wat op een boerenkoffiekom, maar zijn van glas en kleiner. In zulk een bak nu giet men wat slechte snevel of bitter en in plaats van suiker, krijg je bruk, te weten vierkante klontjes. Terwijl we hiervan genieten, slenteren de durskes (*meisjes*) giechelend langs de kramen en proberen enkele aankomende slungels hun krachten op taaien peperkoek.

Zo gaat de voormiddag om. Doch het glanspunt van de dag hebben we omstreeks twee uur in de namiddag. Dan trekt de „schuts" (*het gilde*) uit. Schuts, o gloriewoord uit vroeger dagen! Schuts, o woord, dat ontvonken kon het koudste hart, dat ooit klopte onder blauwe kiel of serge (*van dunne stof*) japon; dat nieuwe kracht stortte in het meest uitgemergelde lichaam; dat bevende stijve benen een kuitenflicker (*bokkensprong*) deed slaan en bestjes van zestig jaar bewoog tot een patertje langs den kant! (*onbekende betekenis*) Ja, de schuts was alles! Eenmaal slechts heb ik een echte typische schuts gezien. Het was in 1904 bij gelegenheid van het bezoek Van Hare Majesteit de Koningin aan den Bosch. In de grote stoet van corporaties en gilden en verenigingen van allerlei aard, daar was een schuts, een oprechte oud vaderlandse schuts. Het waren zes of zeven ouwe boerkes, trouwjass aan, model 1830, zoals je bij Hildebrand beschreven vindt en de hoge hoed op, waarvan vorm en stoffage en groenvale omboordsels eveneens wezen op een eerwaardigen ouderdom. Ze

volgden in statige stap hun vaandel en tamboer, die op een trom uit vorige eeuwen een treurmars sloeg. Zo deden me denken aan de veteranen van Napoleon. Kalm schreden zo voort en stoorden zich niet aan het gewoel en gelach om hen heen en ze droegen fier op de borst hun zilveren eretekenen, gedreven paarden en koeien en harten en kruisen, de kostbare overblijfselen uit de dagen van weleer. En met trots dachten ze terug aan hun jongelingsjaren, de grijze stoppelbaarden uit het peeldorpke, toen hun schuts de beste was uit het dorp en hun schuts het beste en schoonste zilver bezat.

'Schuts' van Vorstenbosch omstreeks 1927, helemaal links Bert Verhoeven (zie hieronder).

Als over enige jaren de nu reeds stramme hand de trom niet meer zal kunnen roeren, het verschoten vaandel ontglipt aan de bevende vingers en de oude benen de schutvlag weigeren te volgen, dan zal de laatste schutskoning het zilver en vaandel en trom begraven in zijn „herd" (*woonkamer*). Want ze zouden zich omdraaien in hun graf, de ouwe schutters, als een vreemde profaneerde (*met het heilige spotten*) hetgeen hun voorouders eeuwen heilig geweest was. La garde meurt mals ne se rend pas (*de garde sterft en geeft zich niet over: uitroep Franse generaal bij de slag van Waterloo*).

Zulk een schuts als waarvan ik u de overblijfselen getoond heb, bestond ook nog hier voor een jaar of twaalf (*NB onder pastoor Peter Pastoors (1891-1899) is het gilde mogelijk in onmin geraakt of is belangstelling anderszins verminderd*). En nu nog denken we elke zogenaamde kermis, want wat ze hier kermis noemen, is niet meer dan een karikatuur van wat ze geweest is, terug aan de feestdagen, waarop Janus de Klumper (*bijnaam van de klompenmaker in het dorp*) tien flessen wijn gaf, als hij over het schutsvaandel bij Dientje (*waarschijnlijk een van de andere herbergiersters in het dorp*) mocht binnenstappen. Weg is ook onze schuts. De kinderen van Tinus Verhoeven hebben hun vader aan zijn sterfbed

Lambertus Verhoeven was rijfenmaker en zoon van Tinus Verhoeven. Hij woonde aan de Kapweg (nu nr 15) en dankzij hem beschikt het gilde nog over de oude materialen. (Lam)bertus overleed in 1953, 2 jaar naar na heropricting van het gilde in 1951.

beloofd het zilver te bewaren hun leven lang, en op het dorpspleintje staat nog immer de gebroken vogelstang (*schutsboom waar de vogel op wordt geplaatst voor het koningsschieten*), de enige gedenkzuil van de oude oude schuts gesticht.

Verdenk me nu niet dat ik wil propageren voor boerenkermispret, want nog eens, ik heb het land aan (*hartgrondige afkeer hebben aan*) alles wat plat en gemeen is. Maar dan moet je ook niet menen dat alle boerenkermispret uit den boze is. Want dat is een heel verkeerde opvatting. Och, dat de mensen eens een potje bier drinken of zich vergrijpen aan een boerenklompjesdans, dat is zo erg niet. Doch wel is het ergerlijk zoals het in Berghem en Nistelrode ieder jaar schijnt te moeten toegaan. Het is net of daar met de kermisdagen een koppensnellerskolonie in actie is. Verder er over uitweiden zal ik maar niet. Alleen wil ik even mijn instemming betuigen met het geven van de naam door een mijner vrienden aan Berghem „het Brabantse abattoir" (*slachthuis*) .

Daarom wou ik onze ouwe schuts terug hebben. In de goede oude tijd ranselden ze elkaar ook wel af, maar dit is toch zeker, zo'n schuts gaf afleiding en was oorzaak dat er minder borrels met bruk gedronken werden dan tegenwoordig. Dat 's avonds niet een heel dorp een dronkemanstoneel Is. Dan kon Dientje ook verder gerust zijn, want dan zou 't weer gaan als vroeger, toen iedere boer, wanneer Dientje geroepen had : „'t Is elf uur ge mot er out", zijn potje leeg dronk en opkarde!

Erica